

Geestelijk gezondheidsrecht 2:

PATIENTENRECHTEN/MENSENRECHTEN

/”SUBJECTIEVE RECHTEN”

Botsing van praktijken met de geest
van de wet

A. Patiëntenrechten

Van object tot actor

Historische achtergrond, bronnen

- Nürnberg: nazistische ontsporing
“geneeskunde” / “psychiatrie”
- Benadering vrij subject (B)
- Contractbenadering (NI)
- Benadering fysische integriteit (UK,USA)

Kwalitatieve dienstverstrekking (art. 5)

- Menselijke waardigheid/zelfbeschikking
- Non-discriminatie
- Beantwoordend aan behoeften
- ALLE “beroepsbeoefenaars”

Vrije keuze beroepsbeoefenaar en recht op wijziging (art.6)

- Beperkingen opgelegd door wet
 - Collocatie
 - Zie echter vertrouwensarts
 - Zie overplaatsing dienst via vrederechter
 - Internering
 - Zie vertrouwensarts
 - Overplaatsing/verandering dienst: CBM
 - Gerechtelijke geneeskunde/psychiatrie
 - Vordering parket/rechter: GEEN therapeutische daad
 - Recht (GEEN GARANTIE) op contraexpertise

Informatie: recht om te weten (art. 7 §1 en §2)

- Inzicht gezondheidstoestand en vermoedelijke evolutie
- Duidelijke taal
- Schriftelijke bevestiging
- Bijstand vertrouwenspersoon: indirecte informatie: opname in patiëntendossier

Informatie: recht om niet te weten (art. 7 §3)

- Op nadrukkelijk verzoek patiënt
- Geen absoluut recht. Vervalt
 - Klaarblijkelijk ernstig nadeel voor eigen gezondheid of derden (Vb: AIDS-besmetting)
 - Second opinion
 - Horen vertrouwenspersoon

Informatie: “therapeutische exceptie” (art.7 §4)

- “klaarblijkelijk ernstig nadeel voor de gezondheid” MITS
 - Second opinion
 - Schriftelijke motivering in patiëntendossier
 - Inlichting vertrouwenspersoon
- TIJDELIJK: info moet gegeven worden wanneer “klaarblijkelijk ernstig nadeel” ophoudt

Recht op toestemming/ intrekking / weigering (art. 8 §1)

- Geïnformeerd, voorafgaandelijk, vrij
- GEEN THERAPEUTISCHE EXCEPTIE (geen verwijzing naar art. 7 § 4)
- Valkuil 1: “redelijkerwijze af te leiden uit gedragingen geïnformeerd patiënt
- Valkuil 2: RECHT, GEEN GARANTIE
 - Notering in dossier op verzoek
 - Patiënt
 - Behandelaar (indekken risico's)

“Informed consent” (art. 8§2 en §3)

- Informatie over tussenkomst
 - Doel, aard, urgentie, duur, frequentie
 - Tegenaanwijzingen, nevenwerkingen, risico's, nazorg, financiële gevolgen
 - Alternatieven
 - Gevolgen van intrekking/weigering
 - Verduidelijkingen/wettelijke bepalingen
 - Cf. art. 7 §2 en §3 (duidelijkheid, vertrouwenspersoon, recht niet te weten)

“Informed consent” (art. 8 §4 en §5)

- Recht op intrekking / weigering
 - Schriftelijk genoteerd (zie echter supra, valkuilen)
 - Recht kwaliteitsvolle dienstverlening: blijft intact
- Vangnet: “geen duidelijkheid over wilsuitdrukking”: onmiddellijke tussenkomst in belang gezondheid patiënt
 - ENKEL IN SPOEDGEVAL
 - Ook geen duidelijke wilsuitdrukking VOORAF (cf infra)
 - Geen vertegenwoordiger (cf. infra, art. 12)
 - Verplichte notering in patiëntendossier
 - TIJDELIJK: vervalt bij duidelijkheid later.

Wilsverklaring vooraf (art. 8 §4 derde lid)

- Weigering welbepaalde tussenkomst
 - Vastgelegd op moment dat patiënt “wilsbekwaam” was
 - Moet ALTIJD worden gerespecteerd
 - Herroeping: slechts wanneer patiënt opnieuw wilsbekwaam is mogelijk (strenger dan euthanasieverklaring!)
- Sterk beschermingsmiddel dat patiëntenvereniging moet propageren

Toestemmingsbekwaamheid als handelingsbekwaamheid (art. 12, 13)

- Minderjarige / verleng minderjarige / onbekwaam verklaarde: ouders of voogd
- Patiënt wordt betrokken in verhouding tot begripsvermogen
- Minderjarige: zelfstandig indien in staat tot “redelijke beoordeling van zijn belangen”

Toestemmingsbekwaamheid als wilsbekwaamheid (rechtsleer)

- Spanning tussen zelfbeschikkingsrecht en paternalisme: criteria zijn niet neutraal
 - Evidencing a choice (keuze blijkt ook uit gedrag, licht criterium)
 - Probleem: gevolgen van niet-behandelen (cf. noodtoestand)
 - Probleem: manipuleren gedrag.
 - Kwaliteit beslissing niet belangrijk.
 - Vooral voor invasieve behandelingen.

Toestemmings/wilsbekwaamheid

- “Reasonable” outcome of choice
 - “Uitkomst van besluitvormingsproces” geeft doorslag
 - Probleem: psychiater vind eigen voorstel altijd redelijk
 - Geen inschatting mate van bekwaamheid
 - “Verkeerde” keuze is “irrationeel”
 - Rationaliteit als waardegebonden norm (of: “abnormale” keuzes zijn “irrationeel”).

Toestemmings/wilsbekwaamheid

- “Choice based on “rational” reason
 - Cf supra.
 - In strijd met laatste lid art 2 Wet Bescherming Persoon Geestesziekte (“rational reason” wordt bepaald door heersende ideologie)
 - Meestal: wanneer diagnose zeker is, en schade van niet behandeling eveneens (t/m overlijden).
 - Cf: weigering bloedtransfusie Getuigen van Jehovah.
 - Streng criterium: argumentatie coherent, niet privé, duidelijk verbaal, niet “idiosyncratisch”

Toestemmings/wilsbekwaamheid

- “Ability to understand”
 - Voordeel: keuze hoeft niet “rationeel” te zijn
 - Probleem: hoe bekwaamheid (ability) vast te stellen zonder “therapeutische pseudowaarheid”
 - Invloeden van buitenaf
 - Niet “evidence based” (maw. “hoe weet je dit”)

Toestemmings/wilsbekwaamheid

- “Actual understanding”
 - Voordeel: “subjectief” model: enkel begrip vereist
 - Probleem: “gebrek aan ziekte-inzicht” als zgn. symptoom (wordt meestal niet aanvaard)
 - Probleem: emotionele beleving in crisis (invloed op understanding: zowel bij aanvaarding als weigering)
 - Probleem: teveel “plaatsvervangende toestemmingen

Patiëntendossier (art. 9)

- §1: documenten patiënt moeten gevoegd
- §2 recht op inzage, ten laatste 15 dagen na verzoek
 - Ook via vertrouwenspersoon
 - Uitzondering: persoonlijke notities arts
 - Tenzij: vertrouwenspersoon = arts
 - Uitzondering: therapeutische exceptie (art. 7 §4): inzage via vertrouwensarts
- Recht op afschrift (§3): tenzij: druk om mee te delen aan derden...
- Na overlijden: nabestaanden (tenzij uitdrukkelijk verzet)
- Uitzondering (art. 15 §1) weigering wegen schending privacy – uitweg: aanwijzing beroepsbeoefenaar

Privacy (art. 10)

- Persoonlijke levenssfeer en info mbt. gezondheid.
- Intimiteit: aanwezigheid van onbevoegde derden bij dienstverlening kan geweigerd worden.
- Uitzondering: enkel bij wet, bescherming volksgezondheid, bescherming rechten/vrijheden anderen
- Opmerking: negatieve houding psychiatrie to. relaties/seksualiteit ?!

Ombudsdienst (art 11)

- Niet: garantie van opvolging in rechte van klacht! (cf “echte” klachtprocedures ziekenhuiswet/wet bescherming persoon geesteszieke – niet in interneringswet).
- Soms onafhankelijk van inrichting, soms niet.
- Opdrachten:
 - “voorkomen vragen/klachten door betere communicatie” (preventief)
 - “bemiddelen over klachten” om afhandeling in rechte te vermijden
 - “inlichten (doorverwijzen) ivm klachtafhandeling
 - Info over eigen diensten/ aanbevelingen

Pijnbestrijding (art. 11bis)

- Voorkomen, erkennen, evalueren, behandelen, verzachten = autonome grond tot behandelen
- Verschuiven van focus van eenzijdige therapeutische hardnekkigheid (curatief nut moet afgewogen tegenover lijden/comfort)

Vertegenwoordiging meerderjarigen bij wilsonbekwaamheid (art. 14)

- Behalve bij verlengd minderjarige of onbekwaamverklaarde (cf. supra)
- Cascadesysteem
 - Door patiënt benoemde vertegenwoordiger (mits schriftelijk mandaat)
 - Samenwonende echtgenoot, wettelijk/feitelijk samenwonende partner
 - Meerderjarig kind
 - Ouder
 - Meerderjarige broer/zus
 - Restcategorie (vangnet) bij ontbreken of onenigheid vertegenwoordiging zelfde graad: beroepsuitoefenaar
 - Bij voorkeur: multidisciplinair overleg; altijd: in belang patiënt
- Patiënt betrokken in verhouding tot begripsvermogen.
- Afwijking (art. 15 §2) belang patiënt
 - Bedreiging leven of ernstige aantasting gezondheid
 - Mits multidisciplinair overleg
 - Mits schriftelijke motivering (patiëntendossier)
 - Benoemde vertegenwoordiger: mits onmogelijkheid vaststellen uitdrukkelijke wil patiënt.

Restmaterie

- “Federale Commissie Rechten van de Patiënt”: rapportering (art. 16)
- Voorzieningen AANSPRAKELIJK voor schendingen.

B. Menschenrechten

Relevante verdragen

- UNO-verklaring rechten mens
- Kinderrechtenverdrag
- UNO-verdrag rechten personen met handicap
- Europees Verdrag Rechten van de Mens
- Conventie bio-ethiek

Rechtspraak

- Cassatie
- Grondwettelijk Hof
- Buitenland
- Europees Hof Rechten van de Mens
 - Voorbeeld: Winterwerparrest.

C. SUBJECTIEVE RECHTEN

Persoonlijkheidsrechten

- Huwelijk, samenwonen, (echt)scheiding, keuze gezinswonen, voortplanting, afstamming, adoptie...
- Beperkt via onbekwaamverklaring, toevoeging gerechtelijk raadsman, (vooral) verlengde minderjarigheid
- Toekomst: samensmelting met voorlopig bewind.
- Vraag: zal dit beperking niet vergemakkelijken (onbekwaamverklaring/gerechtelijk raadsman in onbruik).

Vermogensrechten

- Voorlopig bewind
- Familiaal of professioneel (advocaat/notaris)
- Gerechtelijk mandaat: onverenigbaar met raadsman van betrokkene
 - Opgelet: bewindvoerder kan “belanghebbende” in collocatie zijn.
 - Gemoduleerd (soms meerdere bewindvoerders)
 - Verplichte machtiging voor belangrijke beslissingen (bv. verkoop woning)
 - Jaarlijkse verantwoording.
 - Vergoeding: max. 3 % inkomen (voor professionelen: bijna altijd!)

Problemen

- “Gespecialiseerde bewindvoerders” met grote aantallen: bandwerk en uithongering
- Voorlopig betekent niet kortdurend
- Geen evaluatie (in de toekomst: tweejaarlijks)
- Opheffing moeilijk en op initiatief betrokkene
- Vertrouwenspersoon kan wijziging vragen.